

Вінніков О. А.,

*прокурор відділу міжнародно-правового співробітництва
Сумської обласної прокуратури*

Віннікова О. О.,

*студентка факультету міжнародного та європейського права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ПЕРЕЙНЯТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ У РАМКАХ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

TAKING OVER CRIMINAL PROCEEDINGS WITHIN THE FRAMEWORK OF INTERNATIONAL COOPERATION

У статті проаналізовано вітчизняні та міжнародні нормативно-правові акти, що регулюють перейняття кримінального провадження у рамках міжнародного співробітництва. Досліджено різні підходи щодо термінології перейняття кримінального провадження, які визначаються у кримінально-процесуальному законодавстві України, міжнародних договорах, а також сформульовані науковцями. Зроблено висновок про однакове юридичне наповнення термінів «перейняття кримінального провадження» та «перейняття кримінального переслідування особи». Звернуто увагу на відсутність у окремих Конвенціях Організації Об'єднаних Націй, які передбачають норми про взаємну передачу матеріалів для кримінального переслідування окремих категорій правопорушень, умов і порядку їх передачі. Відмічено розбіжності у положеннях Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 року та Європейській конвенції про передачу провадження у кримінальних справах 1972 року. Визначено наявність у Європейській конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах лише механізму передачі однією стороною повідомлення про злочин, яке має розслідувати інша сторона. Констатовано, що у Європейській конвенції про передачу провадження у кримінальних справах передача провадження у кримінальній справі оформлюється клопотанням та проводиться через порушення кримінального переслідування підозрюваної особи, що вказує на їх тотожне (однакове) юридичне наповнення. Вказано на певні протиріччя у текстах окремих двосторонніх міжнародних договорів, при цьому в кожному з них чітко акцентовано увагу на обов'язкову наявність підозрюваної особи для перейняття кримінального провадження. Досліджено і підтверджено тезу щодо обов'язковості визначення статусу підозрюваної особи та дотримання її права на захист у процесі перейняття кримінального провадження, як ключових факторів, що впливають на можливість використання доказів у кримінальному процесі. Внесено пропозиції про деякі зміни та доповнення норм Кримінального процесуального кодексу України щодо термінології перейняття кримінального провадження.

Ключові слова: *перейняття кримінального провадження, кримінальне переслідування особи, підозрювана особа, допустимість доказів, право на захист.*

The article analyzes domestic and international legal acts regulating the transfer of criminal proceedings within the framework of international cooperation. Various approaches to the terminology of the adoption of criminal proceedings, which are defined in the criminal procedural legislation of Ukraine, international treaties, and also formulated by scientists, have been studied. It was concluded that the terms «taking over criminal proceedings» and «taking over the criminal prosecution of a person» have the same legal meaning. Attention was drawn to the absence of certain United Nations Conventions, which provide for norms on the mutual transfer of materials for criminal prosecution of certain categories of offenses, conditions and procedure for their transfer. Discrepancies in the provisions of the European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters of 1959 and the European Convention on Transfer of Proceedings in Criminal Matters of 1972 were noted. It was determined that the European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters only has a mechanism for one party to report a crime to be investigated by another party. It was established that in the European Convention on the transfer of proceedings in criminal cases, the transfer of proceedings in a criminal case is formalized by a petition and is carried out due to the violation of criminal prosecution of a suspect, which indicates their identical (same) legal content. Certain contradictions in the texts of individual bilateral international treaties are pointed out, while each of them clearly emphasizes the mandatory presence of a suspect in order to take over criminal proceedings. The thesis regarding the necessity of determining the suspect's status and observing his right to defense

in the process of taking over the criminal proceedings as key factors affecting the possibility of using evidence in the criminal process was investigated and confirmed. Proposals have been made for some changes and additions to the Criminal Procedure Code of Ukraine regarding the terminology of taking over criminal proceedings

Key words: taking over criminal proceedings, criminal prosecution of a person, suspect, admissibility of evidence, right to defense.

Постановка проблеми. Незважаючи на те, що з моменту впровадження норм діючого Кримінального процесуального кодексу України минуло вже більше десяти років, питання перейняття кримінального провадження у рамках міжнародного співробітництва залишаються мало дослідженими у вітчизняній науковій правовій доктрині, хоча при уважному вивченні та застосуванні виникають неузгодженості, пов'язані з різними трактовками у нормативних актах, у тому числі міжнародних, що їх регулюють.

Аналіз останніх публікацій. Теоретично-правові дослідження цієї теми висвітлювали такі вітчизняні вчені, як: Маланюк А.Г., Підгородинська А.В., Лешукова І.В., Прокопенко О.В., Фрідман-Козаченко М.М., Антонюк А.Б., Кучинська О.П., Курбатова І.С., Карпенко М.І., Касьяненко Д.І., Герасимова Г.В., Никифоренко Ю.Л., Татаровим О.Ю., Сердюк В.В., Бабанли Р.Ш., Зуєв В.В., Юртаєва К.В.

Постановка завдання. Вітчизняна доктрина кримінального процесу частково ґрунтується на положеннях КПК України 1960 року, і проведення досліджень на основі діючого Кодексу є не тільки доречним, а і необхідним як у теоретичному так і суто практичному плані, оскільки відповідні наукові розвідки створюють фундамент для усунення нормативних неузгодженостей у правозастосовній діяльності. Ціллю статті є аналіз основних термінів перейняття кримінального провадження, який вказує на необхідність уточнення їх змісту для ідентифікації правового наповнення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Питання юрисдикції України щодо злочинів вчинених за її межами чітко визначені у статтях 7, 8 Кримінального кодексу України:

– громадяни України та особи без громадянства, що постійно проживають в Україні, які вчинили кримінальні правопорушення за її межами, підлягають кримінальній відповідальності за цим Кодексом, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

– іноземці або особи без громадянства, що не проживають постійно в Україні, які вчинили кримінальні правопорушення за її межами, підлягають в Україні відповідальності за цим Кодексом у випадках, передбачених міжнародними договорами або якщо вони вчинили передбачені цим Кодексом тяжкі або особливо тяжкі злочини проти прав і свобод громадян України або інтересів України [1].

Так, у пункті 3 частини 1 статті 541 КПК України визначено, що **перейняття кримінального провадження – це здійснення компетентними органами однієї держави розслідування з метою притягнення особи до кримінальної відповідальності за злочини, вчинені на території іншої держави, за її запитом** [2].

Натомість вже у ст. 542 КПК України зазначено, що **міжнародне співробітництво під час кримінального провадження полягає у вжитті необхідних заходів з метою надання міжнародної правової допомоги шляхом... перейняття кримінального переслідування** [2].

У главі 45 «Кримінальне провадження у порядку перейняття» розділу IX КПК України, якою безпосередньо регулюються правовідносини у цій сфері, йдеться саме про **перейняття кримінального провадження від іноземних держав** (статті 595-598).

При цьому у ч. 2 ст. 595 КПК України визначено обов'язковою умовою перейняття Україною кримінального провадження, в якому судовими органами іноземної держави не було ухвалено вирок, **наявність особи, яка притягається до кримінальної відповідальності.**

Частиною 3 статті 10 Кримінального кодексу України встановлено, що **Україна може перейняти кримінальне провадження**, в якому судовими органами іноземної держави не ухвалено вирок, **щодо громадян України та іноземців, які вчинили злочини за межами України і перебувають на території України, але які не можуть бути видані іноземній державі або у видачі яких відмовлено**, якщо діяння, у зв'язку з яким запитується передача кримінального провадження, згідно з цим Кодексом визнається злочином [1].

Таким чином внутрішнім законодавством введено два терміни: «перейняття кримінального провадження» та «перейняття кримінального переслідування особи», яким фактично надано однакове юридичне наповнення.

При цьому постає питання – наскільки це вірно і чи не тягнуть термінологічно розбіжності правових колізій.

Вітчизняні вчені, досліджуючи ці питання, також ототожнюють поняття «перейняття кримінального провадження» та «перейняття кримінального переслідування особи».

Так, Підгородинська А.В., аналізуючи визначення перейняття кримінального провадження у кримінально-процесуальній доктрині, порівнює поняття «кримінального провадження в порядку перейняття» Лешукової І.В., з «перейняттям кримінального переслідування» Маланюка А.Г. та «перейняттям кримінального провадження», визначеним у п. 3. ч. 1 ст. 541 КПК України.

За результатами аналізу Підгородинська А.В. пропонує зміни до ст. 541 КПК України та викладає своє поняття: перейняття кримінального провадження – це здійснення компетентними органами однієї держави розслідування з метою притягнення особи до кримінальної відповідальності за злочини, вчинені на території іншої держави, за її запитом, а також передання кримінального провадження іншій державі за умови, що видача особи, яка підлягає притягненню до кримінальної відповідальності, не можлива або у видачі такої особи Україні відмовлено [3, с. 191–193].

На наш погляд це формулювання не є повним, оскільки випускає таку стадію як процедура одержання кримінального провадження стосовно підозрюваної (обвинуваченої) особи від іноземної держави.

Більш ємне визначення перейняття кримінального провадження запропонував Маланюк А.Г., який сформулював його, як врегульовану міжнародними договорами (конвенціями) і національним законодавством діяльність уповноважених органів однієї держави, що полягає у передачі кримінальної справи щодо злочину, який був скоєний на її території, компетентним органам іншої держави, а також діяльність останніх, спрямовану на задоволення клопотання відповідної іноземної установи –

прийняття справи для її провадження згідно власного законодавства, у зв'язку з учиненням злочину особою, яка підпадає під кримінальну юрисдикцію приймаючої держави [4, с. 237].

Розглянемо цю ситуацію з точки зору міжнародних договорів України, які відповідно до ч. 4 ст. 9 КПК України мають примат над національним законодавством.

Зокрема, маються певні відмінності щодо термінології та форми міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні у міжнародно-правових документах, які забезпечують цей процес: Європейській конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 року, Європейській конвенції про передачу провадження у кримінальних справах 1972 року, Конвенції ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин 1988 року, Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року, Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції 2003 року, двосторонніх міжнародних договорах.

Україною підписано ряд Конвенцій Організації Об'єднаних Націй, які передбачають норми про взаємну передачу матеріалів для кримінального переслідування окремих категорій правопорушень, не визначаючи їх як виключно матеріали кримінальних справ (проваджень).

Так, відповідно до ст. 8 «Передача матеріалів кримінального розгляду» Конвенції ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин сторони розглядають можливість взаємної передачі **матеріалів для кримінального переслідування правопорушень**, визнаних такими згідно з пунктом (1) статті 3, у випадках, коли вважається, що така передача відповідає інтересам належного провадження правосуддя [5].

Зазначена норма має загальне значення, і не конкретизує категорію матеріалів, умови і порядок їх передачі, не уточнює – чи стосується це кримінальних справ (проваджень) взагалі або кримінального переслідування конкретної особи з встановленим процесуальним статусом підозрюваного (обвинуваченого, підсудного).

Більш конкретизовано викладено положення Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності, де у статті 21 «Передача кримінального провадження» визначено,

що держави-учасниці розглядають можливість взаємної передачі провадження з метою кримінального переслідування у зв'язку зі злочином, що охоплюється цією Конвенцією, у випадках, коли вважається, що така передача відповідає інтересам належного здійснення правосуддя, зокрема, у випадках, коли зачіпаються декілька юрисдикцій, для забезпечення об'єднання кримінальних справ [6].

У даному випадку чітко йдеться про передачу кримінального провадження, але посилання «з метою кримінального переслідування», не дає беззаперечного вказання на обов'язкову наявність підозрюваної особи.

Відповідно до ст. 47 «Передача кримінального провадження» Конвенції ООН проти корупції держави-учасниці розглядають можливість взаємної передачі провадження з метою кримінального переслідування у зв'язку зі злочином, визначеним цією Конвенцією, у випадках, коли така передача відповідає інтересам здійснення правосуддя, зокрема, у випадках, коли зачіпаються кілька юрисдикцій, з метою об'єднання кримінальних справ [7].

Зазначена норма ідентична попередній з Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності і не має обов'язкового посилання на наявність підозрюваної особи, а також не передбачає умови і порядок передачі провадження.

У Європейській конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 року не йдеться про перейняття (передачу) кримінального провадження або переслідування особи від однієї держави іншій.

Натомість, згідно статті 1 Договірні Сторони зобов'язуються надавати одна одній, відповідно до положень цієї Конвенції, якнайширшу взаємну допомогу у кримінальному переслідуванні правопорушень, покарання яких, на момент прохання про надання допомоги, підпадає під юрисдикцію судових властей запитуючої Сторони [8].

У вищевказаній Конвенції мається глава VI «Повідомлення про злочини у зв'язку з провадженням у справі» у статті 21 якої вказано, що повідомлення однієї Договірної Сторони про злочин з метою розгляду в судах другої Сторони надсилаються і отримуються відповідними міністерствами юстиції. Запитувана Сторона

інформує запитуючу Сторону про будь-які дії, здійснені у зв'язку з таким повідомленням, і надсилає копію відповідного судового рішення [8].

Частина 4 статті 15 цієї Конвенції зазначає, що прохання про проведення попереднього слідства по кримінальному переслідуванню можуть надсилатися і отримуватися безпосередньо судовими органами [8].

Стаття 14 Конвенції визначає що прохання про взаємну допомогу повинні містити:

- (a) назву органу, що звертається із проханням,
- (b) предмет і причину прохання,
- (c) у міру можливості, відомості про відповідну особу і її громадянство, і
- (d) у разі необхідності, прізвище і адресу відповідної особи [8].

Тобто надання даних про особу, яка могла вчинити цей злочин, не є обов'язковим, і відповідно її встановлення та визначення процесуального статусу не беззаперечне.

Таким чином у Європейській конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах передбачено механізм передачі однією стороною повідомлення про злочин, яке має розслідувати інша сторона, а про перейняття кримінального провадження і тим більше кримінальне переслідування особи з встановленим процесуальним статусом – підозрюваний (обвинувачений), не йдеться.

І навпаки, вже у самій назві Європейської конвенції про передачу провадження у кримінальних справах визначається відповідна термінологія.

Назва Частини III «Передача провадження» підтверджує наявність терміну визначеного у назві цієї Конвенції. При цьому у Частині II «Підсудність», Розділі 1 Частини III «Клопотання про порушення кримінального переслідування» вводиться поняття «кримінальне переслідування підозрюваної особи».

Так у статті 6 Конвенції зазначено, **якщо особа підозрюється у вчиненні злочину**, передбаченого законодавством договірної Держави, ця держава може звернутися до іншої Договірної Держави із **клопотанням про порушення кримінального переслідування у випадках та на умовах**, передбачених цією Конвенцією [9].

Статтею 8 Конвенції передбачено підстави, згідно яких Договірна Держави може звернутися до іншої Договірної Держави із клопотанням

про порушення кримінального переслідування в одному або декількох таких випадках:

- а) якщо підозрювана особа має постійне помешкання в запитуваній державі;
- б) якщо підозрювана особа є громадянином запитуваної держави або якщо ця держава є країною його походження;
- с) якщо підозрювана особа відбуває або має відбувати в запитуваній державі покарання, яке передбачає позбавлення волі;
- д) якщо в запитуваній державі за той же самий злочин або за інші злочини проти підозрюваної особи порушено кримінальне переслідування;
- е) якщо вона вважає, що передача провадження виправдана інтересами встановлення істини, і зокрема, що найбільш суттєві докази знаходяться в запитуваній державі;
- ф) якщо вона вважає, що виконання в запитуваній державі вироку, у разі винесення такого, може збільшити можливість соціальної реабілітації засудженого;
- г) якщо вона вважає, що присутність на судовому засіданні підозрюваної особи не може бути забезпечена в запитуючій державі, в той час як її присутність на судовому засіданні може бути забезпечена в запитуваній державі;
- h) якщо вона вважає, що вона не може сама виконати вирок, у разі винесення такого, навіть з використанням екстрадиції, в той час як запитувана держава спроможна це зробити [9].

У кожному з пунктів йдеться про підозрювану або засуджену особу, окрім пункту «е», який хоча і не має відповідного положення, натомість воно виходить з вищевказаної норми статті 6 цієї Конвенції.

Таким чином норми цієї Європейській конвенції чітко вказують, що передача провадження у кримінальній справі оформлюється клопотанням та проводиться через порушення кримінального переслідування підозрюваної особи (тобто з встановленим процесуальним статусом), відповідно ці терміни мають тотожне (однакове) юридичне наповнення.

Двосторонні договори України щодо міжнародного співробітництва у кримінальних справах, які передбачають їх передачу (перейняття), визначають відповідні підстави і механізми, обов'язково пов'язані з кримінальним переслідуванням особи з встановленим процесуальним статусом – підозрювана (обвинувачена).

У Договорі між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах у Частині третій «Кримінальні справи» мається розділ I «Перейняття кримінального переслідування» статтею 54 якого визначено, що кожна з договірних Сторін зобов'язується за клопотанням іншої Договірної Сторони провадити кримінальне переслідування своїх громадян, а також іноземців, які мають місце постійного проживання на її території, підозрюваних у скоєнні злочину на території запитуючої Договірної Сторони [10].

Тобто зазначений Договір має чітке посилення на можливість **перейняття** саме кримінального переслідування особи, підозрюваної у скоєнні злочину на території іншої держави.

Відповідно до ст. 48 Договору між Україною і Литовською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах кожна Договірна Сторона за проханням іншої Договірної Сторони зобов'язана **порушити** або **перейняти** відповідно до свого законодавства кримінальне переслідування у відношенні свого громадянина, підозрюваного в скоєнні злочину на території іншої Договірної Сторони [11].

Постає питання чому у зазначеному Договорі застосовуються два окремі терміни «порушення» або «перейняття» кримінального переслідування особи, підозрюваної у скоєнні злочину на території іншої держави.

Згідно ч.ч. 1, 2 ст. 49 цього Договору клопотання про порушення або перейняття кримінального переслідування повинно бути складене в письмовій формі і містити:

- 1) назву запитуючої установи;
- 2) опис вчинку, що складає злочин і в зв'язку з яким подається клопотання про порушення або перейняття кримінального переслідування;
- 3) можливо більш точні посилання на час і місце скоєння діяння;
- 4) текст закону запитуючої Договірної Сторони, на підставі якого діяння визначається злочином;
- 5) прізвище та ім'я підозрюваної особи, відомості про її громадянство, місце проживання або перебування і інші дані про особу, а також, по можливості, опис зовнішності цієї особи, її фотокартку і відбитки пальців;

6) заяву потерпілого з кримінальної справи, порушеної за заявою потерпілого, і про відшкодування матеріальних збитків, коли такі є;

7) відомості про розмір заподіяної матеріальної шкоди.

У разі, коли запитуючою Стороною було **порушено** кримінальне переслідування, до клопотання додаються матеріали попереднього розслідування і докази, які є в розпорядженні запитуючої Договірної Сторони [11].

Положення частини 2 ст. 49 Договору між Україною і Литовською Республікою взагалі викликають подив, оскільки вони передбачають додання матеріалів попереднього розслідування і доказів **лише** до клопотання про порушення кримінального переслідування.

У чому тоді полягає відмінність терміну «перейняття» кримінального переслідування? І чи при здійсненні цієї процедури не потребується додання матеріалів попереднього розслідування та доказів?

Як це співвідноситься з нормами інших двосторонніх міжнародних договорів України де вживається лише термін «порушення кримінального переслідування особи» або «перейняття кримінального переслідування особи», які по юридичному змісту визначених правовідносин не чим не відрізняються?

Відповідно до ст. 3 Договору між Україною та Латвійською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних, трудових та кримінальних справах правова допомога охоплює ... **порушення або перейняття кримінального переслідування** та видачу осіб, які скоїли злочини [12].

При цьому у статті 52 Договору зазначено, що кожна Договірна Сторона за клопотанням другої Договірної Сторони **порушує** відповідно до свого законодавства кримінальне переслідування проти своїх громадян, підозрюваних у скоєнні злочинів на території другої Договірної Сторони [12].

А вже наступна 53 стаття Договору говорить, що клопотання про **порушення або перейняття** кримінального переслідування повинно бути складене у письмовій формі та містити:

1) найменування запитуючої установи;

2) опис та кваліфікація діяння, у зв'язку з яким направлене клопотання про порушення або перейняття кримінального переслідування;

3) по можливості більш точне зазначення часу та місця скоєння діяння;

4) текст закону запитуючої Договірної Сторони, на підставі якого діяння визнається злочином;

5) прізвище, ім'я та, якщо є, по батькові особи, що переслідується, відомості про її громадянство, місце проживання або місцеперебування та інші відомості про її особу, а також, якщо можливо, опис зовнішності цієї особи, її фотокартку та відбитки пальців;

6) наявні дані про розмір заподіяної матеріальної шкоди.

До клопотання додаються заява потерпілого у кримінальній справі, що порушується за заявою потерпілого, та заява про відшкодування матеріальної шкоди, якщо така є, а також **додаються матеріали попереднього розслідування та докази**, які є у розпорядженні запитуючої Договірної Сторони [12].

Знову ми бачимо введення двох термінів «порушення» та «перейняття» кримінального переслідування у статтях, 3, 52 Договору, які взагалі не мають жодної різниці у своєму правовому наповненні, адже форма клопотання, його зміст, матеріали, що до нього додаються, не мають ніяких відмінностей. Але у статті 52 Договору йдеться лише про порушення кримінального переслідування своїх громадян.

Відповідно до ст. 4 Договору між Україною та Республікою Молдова про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах договірні Сторони надають взаємно правову допомогу шляхом виконання ... **порушення або перейняття кримінального переслідування**, видачі осіб, які здійснили злочини [13].

При цьому у статті 53 Договору «Обов'язок перейняття кримінального переслідування» зазначено, що кожна з Договірних Сторін зобов'язується за клопотанням іншої Договірної Сторони провадити кримінальне переслідування своїх громадян, які мають місце постійного проживання на її території, підозрюваних у скоєнні злочину на території запитуючої Договірної Сторони. Договірні Сторони можуть подавати клопотання про **перейняття** кримінального переслідування [13].

У статті 55 Договору йдеться про форму та зміст клопотання про перейняття кримінального переслідування.

Таким чином, незважаючи на встановлення ст. 4 Договору двох термінів «порушення» та «перейняття» кримінального переслідування особи, у інших його нормах йдеться лише про «перейняття» кримінального переслідування особи.

У Договорі між Україною та Естонською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах, Договорі між Україною та Республікою Грузія про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах, Договорі між Україною та Корейською Народно-Демократичною Республікою про правову допомогу в цивільних та кримінальних справах, Договорі між Україною та Республікою Куба про правові відносини та правову допомогу в цивільних та кримінальних справах, Договорі між Україною та Монголією про правову допомогу у цивільних та кримінальних справах, Договорі між Україною і Соціалістичною Республікою В'єтнам про правову допомогу і правові відносини в цивільних і кримінальних справах йдеться про процедуру **порушення кримінального переслідування особи**, підозрюваної у скоєнні злочину на території іншої держави, при цьому його юридичне наповнення ні чим не відрізняється від **перейняття кримінального переслідування особи**, яке викладено у двосторонніх договорах про які йшлося раніше.

Загалом двосторонні міжнародні договори України щодо правової допомоги у кримінальних справах чітко виходять з обов'язку держави перейняти (порушити) кримінальне переслідування своїх **громадян**, що **підозрюються** у вчиненні злочину на території іншої держави підписанта відповідної угоди.

Слушну думку виклали Ляшук О.М. та Прокопенко О.В., які аналізуючи запропоновані у науковій літературі погляди з питань вивчення цієї тематики, приходять до висновку, що здебільшого, оперуючи категоріями перейняття кримінального провадження, науковці залишають поза увагою умови, наявність яких надає підстави для такого перейняття, попри те, що останні є наріжним каменем цього інституту кримінального процесу і їхнє неправильне розуміння чи взагалі відсутність може **поставити під загрозу допустимість доказів та законність кримінального переслідування в цілому** [14, с. 180].

Саме на цьому базується необхідність чіткого окреслення у термінології перейняття кримінального провадження обов'язкової наявності встановленої особи, якій визначено відповідний правовий процесуальний статус – підозрювана (обвинувачена).

Вже на стадії розгляду центральний орган України має впевнитись, що клопотання компетентних органів інших держав про перейняття кримінального провадження, містить інформацію про відповідний процесуальний статус особи, яка притягається до кримінальної відповідальності, та її обізнаність у цьому, адже це є основою забезпечення реалізації права на захист.

Вказане твердження виходить з вимоги ст. 3 Конституції України: права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [15].

Відповідно до ст. 8 КПК України кримінальне провадження здійснюється з додержанням принципу верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави [2].

Саме на цьому базуються і завдання кримінального провадження, визначені у ст. 2 КПК України: захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб ... до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [2].

Факт перейняття Україною кримінального провадження при відсутності у особи, стосовно якої здійснюється кримінальне переслідування, статусу підозрюваної в іноземній державі, може кваліфікуватись судом як порушення однієї з основних засад судочинства – права на захист (ст. 20 КПК України), що відповідно до ч. 2 ст. 598 КПК України призведе до визнання недопустимими доказів, які містяться в матеріалах, отриманих до перейняття кримінального провадження відповідним органом іншої держави на її території.

Саме це виходить з положень ч. 3 ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, згідно якої кожний обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має щонайменше такі права:

а) бути негайно і детально поінформованим зрозумілою для нього мовою про характер і причини обвинувачення, висунутого проти нього;

б) мати час і можливості, необхідні для підготовки свого захисту;

в) захищати себе особисто чи використовувати юридичну допомогу захисника, вибраного на власний розсуд, або - за браком достатніх коштів для оплати юридичної допомоги захисника - одержувати таку допомогу безоплатно, коли цього вимагають інтереси правосуддя;

г) допитувати свідків обвинувачення або вимагати, щоб їх допитали, а також вимагати виклику й допиту свідків захисту на тих самих умовах, що й свідків обвинувачення;

е) якщо він не розуміє мови, яка використовується в суді, або не розмовляє нею, – одержувати безоплатну допомогу перекладача [16].

Ця позиція знаходить підтримку у Підгородинської А.В. та Широкової Л.О.: «Міжнародна правова допомога у кримінальному провадженні, провадження у порядку перейняття повинні здійснюватися з дотриманням міжнародних договорів у галузі прав людини, це гарантуватиме неможливість порушення конвенційних прав і основних свобод. ... Виконання зобов'язань за міжнародними договорами у сфері прав людини є обов'язком держав, необхідною умовою у справі формування ефективного і справедливого судочинства. Крім того, вказане питання є важливим для формування доказової бази, яка може бути оцінена як належна

і допустима і використана у кримінальному процесуальному доказуванні» [17, с. 56].

Висновки. Проведений аналіз правових норм, що регулюють перейняття кримінального провадження у рамках міжнародного співробітництва, вказує на необхідність приведення Кримінального процесуального кодексу України у відповідність до зобов'язань, взятих нашою державою у міжнародно-правових актах.

Положення КПК України мають виходити з вимог Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та перш за все гарантувати захист прав громадян при одержанні кримінальних проваджень у порядку перейняття від інших держав, що забезпечить належність та допустимість доказів у кримінальному процесі.

З метою конкретизації статусу особи, як підозрюваної у вчиненні злочину на території іншої країни, що є обов'язковою підставою для перейняття кримінального провадження, внести зміни:

1) до пункту 3 частини 1 статті 541 КПК України виклавши його наступним чином: перейняття кримінального провадження – це здійснення компетентними органами однієї держави розслідування з метою притягнення до кримінальної відповідальності особи, якій на момент направлення відповідного клопотання запитуючою стороною встановлено процесуальний статус підозрюваної (обвинуваченої), за злочини, вчинені на території іншої держави, за її запитом;

2) додати пункт 5 до частини 2 статті 595 КПК України: особа, яка притягається до кримінальної відповідальності, на момент направлення відповідного клопотання мала встановлений іншою державою процесуальний статус підозрюваної (обвинуваченої), за злочини вчинені на її території.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 №2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 №4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
3. Підгородинська А.В. Визнання та виконання рішень іноземних судів та міжнародних судових органів при перейнятті кримінального провадження, *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 2. С. 191–193.
4. Маланюк А.Г. Провадження у кримінальних справах, пов'язане з міжнародними відносинами, за законодавством України : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.09. Львів, 2004. С. 237.
5. Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин від 20.12.1988 документ 995_096. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_096#Text.

6. Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15.11.2000 документ 995_789. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text.
7. Конвенція ООН проти корупції від 31.10.2003 документ 995_c16. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text.
8. Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах 20.04.1959 документ 995_036. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_036#Text.
9. Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах від 15.05.1972 документ 994_008. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_008#Text.
10. Договір між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах від 24.04.1993 документ 616_174. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_174#Text.
11. Договір між Україною і Литовською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 07.07.1993 документ 440_002. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/440_002#Text.
12. Договір між Україною та Латвійською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних, трудових та кримінальних справах від 23.05.1995 документ 428_627. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/428_627#Text.
13. Договір між Україною і Республікою Молдова про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах від 13.12.1993 документ 498_604. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/498_604#Text.
14. Ляшук О.М., Прокопенко О.В. Умови перейняття кримінального провадження від іноземної держави, Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика). Вип. 4–5 (8–9) 2017, с. 180.
15. Конституція України від 28.06.1996 документ 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
16. Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод від 04.11.1950 документ 995_004. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
17. Підгородинська А.В., Широбокова Л.О. Кримінальні процесуальні гарантії прав осіб у провадженнях із взаємної правової допомоги та у порядку перейняття, *Journal «ScienceRise: Juridical Science»* №2(16)2021, с. 56.

Науковий керівник: Бережний О.І., кандидат юридичних наук, асистент кафедри кримінального процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.